

Öğrenciler Üniversite Lisans Programlarını Seçerken Kimlerin Etkisinde Kalıyor? Okudukları Bölümü Kendilerine Ne Derece Uygun Buluyorlar?

Who Influences Students' Undergraduate Program Choices? To what extent do university students find the department they are studying suitable for them?

 Figen YILMAZ*

 Metin PIŞKİN†

Makale Geliş Tarihi / Received : 02.05.2021
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 30.06.2021

Araştırma Makalesi
Research Article

Öz

Bu çalışmanın amacı, üniversitede okuyan lisans öğrencilerinin okudukları lisans programlarını seçerken kimlerin etkisinde kaldıklarını ve okudukları bölümün kendilerine ne derece uygun olduğunu belirlemektir. Toplam 600 üniversite öğrencisinden toplanan verilere göre öğrenciler okudukları lisans programlarını büyük oranda kendileri seçmiş, bunu sırasıyla, ailenin isteği, okul psikolojik danışmanının yönlendirmesi ve arkadaş etkisi izlemiştir. Bulgulara göre erkekler karar verirken arkadaşlarının etkisinde; kadınlar ise okul psikolojik danışmanının etkisinde daha fazla kalmışlardır. Öğrencilerin %33.5'i okudukları lisans programının ilgilerine, %32.8'i kişilik yapılarına, %28.2'si cinsiyetlerine, %24.2'si meslek değerlerine, %23.5'i aile yapılarına, %21.3'ü ise yeteneklerine çok uygun olduğunu belirtmişlerdir. Bulgular ayrıca okudukları lisans programlarının yeteneklerine, kişilik özelliklerine, meslek değerlerine ve cinsiyetlerine uygun olduğunu belirten erkeklerin aritmetik ortalamasının kızların aritmetik ortalamasından anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu; buna karşın ilgilerine ve aile yapılarına uygun olduğunu belirten kızların aritmetik ortalamasının erkeklerden anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler: Lisans Programları, Yetenek, İlgi, Meslek Değerleri, Kişilik

Abstract

The aim of this study is to determine who influence the students when choosing their undergraduate programs and to what extent they find the undergraduate program they are studying suitable for them. According to the data collected from a total of 600 university students, the students chose the undergraduate programs they studied mainly based on their own decisions, followed by the wishes of the family, the influence of the guidance teachers and their friends, respectively. According to the findings, males are mostly under the influence of their friends when making decisions; females, on the other hand, were more influenced by the guidance teachers. 33.5% of the students stated that the undergraduate program they studied was very suitable for their interests, 32.8% for their personalities, 28.2% for their gender, 24.2% for their career values, 23.5% for their family structure and 21.3% for their abilities. According to the findings, the arithmetic mean of the males who stated that the undergraduate programs they studied were suitable for their abilities, personality traits, career values and gender were significantly higher than the females; the arithmetic mean of females who stated that they are suitable for their interests and family structure is significantly higher than males.

Keywords: Undergraduate Programmes, Aptitude, Interest, Career Values, Personality

*MA, MSc., Figen Yılmaz Gelişim Enstitüsü, figen.nlp@gmail.com, Kurtuluş, Atatürk Cad. No:95/A, 01120 Seyhan/Adana - Türkiye

†Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, mpiskin@ankara.edu.tr, Cemal Gürsel Cad. Ankara Üniversitesi Cebece Yerleşkesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Çankaya/Ankara - Türkiye

E-ISSN: 2651-4036 / © 2017-2022 Journal of Management and Labour. This is an open access article.

Önerilen Atf Biçimi / Recommended Citation: Yılmaz, F.ve Pişkin, M. (2022). Öğrenciler Üniversite Lisans Programlarını Seçerken Kimlerin Etkisinde Kalıyor? Okudukları Bölümü Kendilerine Ne Derece Uygun Buluyorlar? *Yönetim ve Çalışma Dergisi*. 6(1), 42-57.

Extended Abstract

Choosing an occupation is one of the most important decisions an individual makes throughout life. This choice determines the quality of life of the individual, the environment in which he will work, how much income he will earn, and whether he will find a job easily or hard. There are many people and many factors that affect the choice of an individual's profession or the education program that will take him/her to the profession. Turkey is a country with a collectivist structure in which the opinions of the family and important people in the close circle are influential in the decisions of the individual. As a matter of fact, there are many studies that reveal that young people are seriously affected by important people in their environment such as parents, relatives, friends or teachers in their career decisions or university preferences (Çelik & Üzmez, 2014; İbiş, 2011; Kıyak, 2006; Köksalan, 1999; Sarıkaya & Khorshid, 2009; Turan, 2018; Vurucu, 2010). University education is required for professional occupations in Turkey. For this reason, it is extremely important for students to assess whether their career choices are suitable for them. In order for the choice of profession to be correct, young people are expected to recognize their own aptitude, interests, personality traits and career values, and choose the professions that are most compatible with these characteristics. However, research findings show that students in Turkey do not sufficiently consider their talents, interests and personality traits when choosing a profession (Aytekin, 2005; Bekleviş, 2007; İbiş, 2011; Turan, 2018; Yelken, 2008). This study is aimed to determine who influence university students when choosing their undergraduate programs, and to what extent the undergraduate programs they study are suitable for their own talents, interests, personality structure, career values, gender and family structure.

Methodology

The data were collected from 600 students (363 female and 237 male) studying in the undergraduate programs of Agricultural Engineering, Landscape Architecture, Guidance and Psychological Counseling (RPD), Mathematics, Business Administration and Finance.

Findings

According to the findings, the students mostly determined the undergraduate programs they studied based on their own choices. This factor is followed by the wishes of their families, the orientation given by the school counselors and the influence of their friends, respectively. According to the findings, no difference was observed between male and female students in terms of choosing undergraduate programs "by themselves" and making decisions under the influence of "family". However, it has been determined that while making decisions, males are more influenced by their friends than females, and females are more influenced by guidance teachers than males. The arithmetic mean scores of Mathematics, and Guidance & Counseling students choosing their undergraduate programs with their own decision were found to be significantly higher than those of the students of Agriculture, Business Administration and Finance programs. While choosing undergraduate programs, the students who are most affected by the guidance teacher are the females studying in the Mathematics program ($X=2.05$) and the males studying in the Finance ($X=2.00$), the least affected groups are the males studying in the Landscape Architecture program ($X=1.30$) and the females studying in the Faculty of Agriculture ($X=1.49$). 33.5% of the students stated that the undergraduate program they studied was very suitable for their interests, 32.8% for their personalities, 28.2% for their gender, 24.2% for their career values, 23.5% for their family structure and 21.3% for their abilities. According to these findings, a significant number of students think that the undergraduate program they are studying is not suitable for them. Mathematics is the department that most closely matches the students' undergraduate programs with their interests and abilities, and Business Administration is the least compatible. Compared to other students, Guidance & Counseling students are the ones who state that the undergraduate programs they study are most compatible

with their personality traits, career values, gender and family structure. According to the findings, it was determined that the students who stated that the undergraduate program was the least compatible with their personality traits and career values were Business students, the students who stated that they were the least suitable for their gender were the students of the Finance program, and the students who stated that they were the least compatible with their family structure were the students of the Mathematics program. While the arithmetic averages of the males who stated that the undergraduate programs they studied were suitable for their abilities, personality traits, professional values and gender were found to be significantly higher than the females, the arithmetic averages of the females who stated that they were suitable for their interests and family structures were found to be significantly higher than the males. While the males studying Mathematics got the highest mean score in terms of matching the program with ability, the females studying Guidance & Counseling had the highest mean in terms of matching with interest, personality traits and values. To summarize, both the results obtained in this study and the findings of the previous research carried out in Turkey show that students generally choose their undergraduate programs based on their own decisions, but family, friends, teachers, relatives and other people also have a significant share in these decisions. The findings also reveal that a significant proportion of students study in undergraduate programs that are not suitable for them. This situation brings along the risk of these students being unhappy and unproductive in the future. Young people need to be aware of their own interests, talents, personality traits and professional values, and choose the option that most closely matches these traits, in order to make the right and correct decision for themselves.

Limitations

Finally, the limitations of this study should be mentioned. The findings of this research were collected from 600 students studying in Mathematics, Agriculture, Finance, Business Administration, Landscape Architecture and Guidance & Counseling undergraduate programs of a state university in Turkey and who agreed to participate in the research. Therefore, the findings cannot be generalized to all university students.

Giriş

Meslek seçimi bir kimsenin kendisine açık olan meslekleri çeşitli yönleri ile değerlendirip kendi ihtiyaçları ve beklentileri açısından istenilen yönleri çok, istenmeyen yönleri az olan birine yönelme süreci olarak tanımlanmaktadır (Kuzgun, 2014). Hayat boyunca verilen en önemli kararlardan biri olan meslek seçimi, bireyin nasıl bir hayat süreceği, nasıl bir ortamda çalışacağı, ne kadar gelir elde edeceği, kolay iş bulup bulamayacağı, kiminle evleneceği hatta ailesine sağlayacağı imkanları bile belirlemektedir. Bu nedenle bireyin bir mesleği veya onu bir mesleğe götürecek üniversite programlarını seçmesi son derece önemlidir. Çünkü gençler seçtikleri üniversite programları ile bir anlamda mesleklerini de belirlemiş olmaktadır. Bu sürecin başarılı olması bireylerin içinde buldukları gelişim evresinde onlardan beklenen kariyer gelişim görevlerini yerine getirme dereceleriyle ilişkilidir.

Kariyer sürecini gelişimsel yaklaşımla ele alan Super'e (1990) göre lise ve üniversite öğrencileri Araştırma-Keşfetme Evresinde (14-24 yaş) bulunmaktadır. Bu evrede gençlerin meslekler ve üniversite programları hakkında bilgi edinmeleri, karar vermeleri, mesleğin gerektirdiği eğitimleri almaları ve evrenin sonuna doğru kendilerine uygun bir iş bulmaları beklenir. Bu evre kendi içinde a) Billurlaştırma, b) Belirleme ve c) Gerçekleştirme olmak üzere 3 alt evreye ayrılmaktadır. Lise dönemini kapsayan Billurlaştırma (14-18 yaş) evresinde öğrencilerin kendilerine açık seçenekleri dikkate alarak, yetenek ve ilgilerine en uygun bir kaç mesleği belirlemeleri beklenir. Bu süreç aynı zamanda mesleki benlik kavramının şekillenmeye başladığı yıllardır. Super'e göre 14-18 yaş arasındaki bir birey; meslek seçerken ilgi, yetenek, meslek değeri ve benlik kavramını dikkate almalı, kişisel amaçlarını etkileyebilecek ekonomi, işgücü piyasası vb. çevresel faktörleri bilmeli, ilgilendiği meslekler hakkında ayrıntılı bilgi

sahibi olmalı ve belirlediği hedefe ulaşmak için planlar yapabilmelidir. Belirleme evresinde (18-21 yaş) birey tercih listesinde yer alan meslekler arasından kendisine en uygun olanı belirleyebilmeli, bu mesleğe ilişkin gerekli eğitimlerin neler olduğunu öğrenmeli, üniversite okumak istiyorsa üniversite sınavına girerek ilgili programa yazılmalı, yaptığı seçime güvenmeli ve bu hedefe doğru ilerlemelidir. Gerçekleştirme evresinde (21-24 yaş) ise bireyden seçtiği mesleğin gerektirdiği eğitimleri tamamlaması ve sonrasında ilk işine girmesi beklenir (Pişkin, 2014).

Kuşkusuz bireyin meslek seçimini etkileyen birçok kişi ve dikkate aldığı pek çok etmen bulunmaktadır. Her ne kadar ABD ve Batı Avrupa gibi bireyci toplumlarda geliştirilen kariyer kuramlarına göre bireyin kariyer kararlarını kendilerinin vermesi beklense de (Holland, 1997; Savickas, 2012; Super, 1990), Türkiye gibi aile ve yakın çevrenin görüşlerinin etkili olduğu toplulukçu yapılarda gençlerin meslek kararlarını veya üniversite seçimlerini yaparken çevrelerinde yer alan anne, baba, akraba, arkadaş, öğretmen veya okul psikolojik danışmanı gibi önemli kişilerden ciddi oranda etkilendikleri bilinmektedir. Nitekim literatürde bu görüşleri kanıtlayan pek çok araştırma vardır. Örneğin Çelik ve Üzmez (2014) tarafından çağrı merkezi hizmetleri önlisans programında okuyan öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %37'sinin bu programı öğretmenlerin tavsiyesi, %9'u arkadaş tavsiyesi, %5'i ise akraba ve yakın çevrenin tavsiyeleri sonucu seçtikleri belirlenmiştir. Bu çalışmada okudukları programı kendisinin seçtiğini belirten öğrenci oranının sadece %33 olduğu görülmüştür. Köksal vd. (1999) tarafından tıp fakültesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada, öğrencilerin tıp fakültesini seçmelerinde en etkili olan faktörün kendi istekleri olduğu, ikinci sırada ise ailelerin isteklerinin geldiği saptanmıştır. Köksal (1999) tarafından üniversite öğrencilerinin kariyer seçimlerini etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik yapılan bir diğer çalışmada, benzeri biçimde ailenin en etkili ikinci faktör olduğu (%43), öğretmenlerin ise üçüncü sırada yer aldığı görülmüştür. İbiş (2011) tarafından yine üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen ve öğrencilerin bölüm seçimlerini etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlayan bir başka çalışmada, öğrencilerin %38.8'inin cinsiyetlerinin, %37.3'ünün ait oldukları sosyo-ekonomik düzeyin, %36.6'sının ise arkadaşlarının etkisiyle karar verdikleri belirlenmiştir. Kıyak (2006) öğrencilerin meslek seçimi konusunda öğretmen, aile ve çevrenin yönlendirici etkisinin olduğunu belirten öğrenci oranının %40 olduğunu; Sarıkaya ve Khorshid (2009) ise başkalarının önerileri ile okudukları programı seçtiklerini belirten öğrenci oranının %33.5 olduğunu rapor etmiştir. Öğrencilerin meslek seçiminde aile ve okulun rolünü belirlemeyi amaçlayan bir başka çalışmada (Turan, 2018), öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan etkenler arasında ilk sırada ailenin, ikinci sırada öğrencilerin kendi tercihlerinin, üçüncü sırada ise yakın çevrede bulunan kişilerin etkili oldukları dile getirilmiştir. Bu çalışmada meslek seçiminde ailenin rolüne ilişkin öğrenci görüşleri alındığında ise; öğrencilerin büyük bir bölümünün ailelerinin müdahalelerini fazla buldukları, seçtikleri mesleğin aileleri tarafından beğenilmediği belirtilmiştir. Vurucu (2010) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Bu çalışmada öğrencilerin %71.7'si meslek seçiminde ailelerin beklentisinin, %68.3'ü ise arkadaş ve yakın çevrenin görüşlerinin etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Türkiye'de profesyonel/uzman meslekler için üniversite eğitimi gereklidir. Bu nedenle öğrencilerin meslek tercihlerinin kendilerine uygun olup olmadığını araştırmaları son derece önemlidir. Meslek seçiminin isabetli olması için gençlerin kendi yeteneklerini, ilgilerini, kişilik özelliklerini ve meslek değerlerini tanımaları ve bu nitelikleriyle uyuşan mesleklere yönelmeleri beklenir. Nitekim Super'in (1990) de belirttiği üzere, öğrencilerin kendi yetenek, ilgi, kişilik özellikleri ve değerlerini tanımaları ve meslek seçerken bu özelliklerini dikkate almaları belirleme ve gerçekleştirme evrelerinin başarılı bir biçimde tamamlanmasının ön koşullarından biridir. Oysa araştırma bulguları Türkiye'de öğrencilerin meslek seçerken yetenek, ilgi ve kişilik özelliklerini yeterince dikkate almadıklarını göstermektedir. Örneğin Aytakin (2005) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada seçtikleri mesleğin yetenek ve

ilgileriyle uyduğunu belirten öğrencilerin oranının sadece %44 olduğu belirlenmiştir. Bekleviş (2007) tarafından yürütülen bir araştırmada, seçtiği mesleğin yeteneklerine uygun olduğunu belirten erkeklerin oranının %43, kızların oranının ise %30, kişilik özelliklerine uygun olduğunu belirten erkeklerin oranının %45, kızların oranının ise %37 olduğu rapor edilmiştir. Köksalan (1999) tarafından tıp fakültesini seçen öğrenciler üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada mesleğe duyulan ilgi nedeniyle doktor olmak isteyen öğrencilerin oranının sadece %43 olduğu belirlenmiştir. İbiş (2011) tarafından üniversite öğrencilerinin okudukları lisans programını seçmelerini etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik gerçekleştirilen bir başka araştırmada, seçtikleri bölümün kendilerine uygun olduğunu belirten öğrencilerin oranının %34.7; yeteneklerine uygun olduğunu belirtenlerin oranının ise sadece %20.8'i olduğu görülmüştür. Kıyak (2006) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, okudukları bölümün mesleki hedeflerine uygun olduğunu belirten öğrencilerin oranı %62 bulunurken, Turan (2018) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada öğrencilerin sadece %50'sinin ilgi ve yeteneklerine öncelik verdiği belirlenmiştir. Yelken (2008) ise ilgilerine göre meslek seçen öğrencilerin oranının %53 olduğunu saptamıştır.

Yukarıdaki bulgular Türkiye'de öğrencilerin meslek seçerken ilgi, yetenek ve kişilik özelliklerini yeterince dikkate almadıklarını göstermektedir. Bununla birlikte mevcut araştırma bulguları öğrencilerin meslek seçerken ilgi ve yeteneklerinden ziyade meslek değerlerini dikkate aldıklarını ortaya koymaktadır. Örneğin Kıyak (2006) tarafından lise son sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada, öğrencilerin meslek seçiminde en etkili olan toplam 24 faktör arasında ilk beş sırada iş güvencesi, insanlara faydalı olma, sosyal güvence, kolay iş bulma ve iyi bir maaş yer almıştır. Gezer (2010) tarafından meslek lisesi son sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada, öğrencilerin %90.5'i toplumda saygı göreceklere, %87.3'ü yükselebilecekleri, %81.3'ü çalışma saatlerinin aile yaşantısını etkilemeyeceği, %75.1'i cinsiyetlerine uygun, %71.7'si ise ailelerinin de onayladığı bir meslekte çalışmak istediklerini belirtmişlerdir. Turan (2018) tarafından yapılan bir çalışmada öğrencilerinin meslek seçiminde en fazla doyurucu maddi kazanç (%63) ve prestije (%48) önem verdikleri, benzeri şekilde velilerin de en fazla maddi kazanç (%84) ve mesleğin prestijine (%80) önem verdikleri, çocuklarının mutlu olacağı mesleği seçmesini isteyen velilerin oranının ise sadece %13 olduğu bulunmuştur. Pekkaya ve Çolak (2013) tarafından Bülent Ecevit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada, öğrencilerin meslek seçiminde en fazla iş güvencesi, maddi kazanç ve kariyer imkanı faktörlerini dikkate aldıkları; erkek öğrencilerin maddi kazanç, kadınların ise iş güvencesine daha fazla önem verdikleri belirlenmiştir. Dinç (2008) tarafından meslek yüksekokulu muhasebe programını seçen öğrenciler üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada, öğrencilerin en fazla kariyer beklentisi, yüksek kazanç ve sosyal statü nedeniyle bu mesleği seçtikleri belirlenmiştir. Yelken (2008) tarafından yürütülen bir başka çalışmada meslek seçiminde maddi kazancın önemli olduğunu belirten öğrenci oranının %60 olduğu belirlenmiştir. Genç, Kaya ve Genç (2007) tarafından tıp fakültesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada, öğrencilerin %74.5'i hekimliği saygın bir meslek olarak gördükleri için seçtiklerini belirtmişlerdir. Sarıkaya ve Khorshid (2009) tarafından üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörleri incelemek amacıyla Ege Üniversitesine yeni kayıt yaptıran 1000 öğrenci üzerinde yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %40.7'sinin kaydoldukları lisans programını istemeyerek seçtikleri, %23.5'inin çeşitli nedenlerle çaresizlik yaşadıkları ve aldığı puanla açığa kalmamak için tercih yaptıkları, %14.7'sinin ise başkalarının önerileri sonucu program seçtikleri saptanmıştır.

Bireylerin meslek seçimi üzerinde yetenek, ilgi, meslek değerleri ve kişilik gibi faktörlere ek olarak aile ve cinsiyet faktörlerinin etkisi de söz konusu olabilmektedir. Bireyin ilk eğitimini aldığı, sosyal çevreyle ilk tanıştığı yerin aile olduğu düşünüldüğünde, ailenin yaşadığı çevre, sahip olduğu kültür, toplumdaki sosyal statüsü, yaşam tarzı, sosya-ekonomik düzeyi, gelir seviyesi, anne - babanın eğitim seviyesi ve mesleğinin kombinasyonundan oluşan aile yapısının

çocuğun kariyer seçimini etkilemesi beklenir. Araştırma bulguları, çocukların eğitim ve meslek kararı verirken anne ve babalarından etkilendiklerini ortaya koymaktadır (Roberts, 2002). Türkiye’de Şengün (2013) tarafından yapılan bir çalışmada öğrencilerin alan seçimleri üzerinde en etkili olan üç kişinin sırasıyla anne, okuldaki öğretmenler ile ağabey/ablalar olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada babaların dördüncü, okul psikolojik danışmanının beşinci, arkadaşların altıncı sırada etkili olduğu ortaya konmuştur.

Cinsiyet de bireylerin kariyer seçimlerini etkileyen faktörlerden biridir. Bazı çalışmalarda kariyer seçimi ile cinsiyet arasında ilişki saptanmıştır (Naktiyok ve Timuroğlu (2009). Araştırma bulgularında sıkça erkeklerin bilim, teknoloji ve mekanik; kadınların ise sosyal ve sanatsal alanlara daha fazla ilgi duyduklarının saptanması (Eby, 2006) belki de geleneksel olarak erkeklerin çocukluktan itibaren mühendislik, ticaret ve bilim alanlarına, kızların ise sosyal ve yardım mesleklerine teşvik edilmesiyle ilişkilidir.

Bireyin cinsiyeti onun kariyer beklentisi, kariyer seçimi, kariyer yaşantısı ve çalışma tutumu gibi kariyerle ilgili pek çok özelliğini etkileme potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle bir kişinin bireysel kariyer serüvenini anlamak için onun cinsiyetini, daha da önemlisi onun toplumsal cinsiyet algısını anlamak gerekir. Kuşkusuz zaman içinde kadın ve erkeklerin mesleklere ve meslek değerlerine bakış açısı değişmekte, bu değişim eğitilmiş kesimde daha hızlı yaşanmaktadır. Örneğin Gerçek ve Pişkin (2008) tarafından ODTÜ’de okuyan öğrencilerin kariyer değerlerini belirlemeye dönük bir çalışmada, kadın ve erkeklerin meslek değerlerinin birbirine oldukça yakın olduğu belirlenmiştir.

Türkiye’de gerçekleştirilen araştırma bulguları incelendiğinde, gençlerin meslek ve eğitim programı seçerken aile, arkadaş ve yakın çevrelerinde yer alan kişilerin etkisinde kaldıkları, kendi kararları sonucu seçim yapanların bile kendi ilgi ve yeteneklerini yeterince dikkate almadıkları görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, gençlerin üniversite lisans programlarını seçerken etkisinde kaldıkları kişiler ile okudukları lisans programlarının kendilerine ne derece uygun olduğuna ilişkin algılarını belirlemek, bu algıların cinsiyet ve öğrenim görülen programlara göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir.

2. Araştırma Soruları

- Üniversite öğrencileri okudukları lisans programlarını seçerken kimlerin etkisinde kalmaktadırlar?
- Üniversite öğrencilerinin okudukları lisans programlarını seçerken etkisinde kaldıkları kişiler öğrencilerin cinsiyeti ve okudukları lisans programlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Öğrenciler okudukları lisans programlarının kendi yetenek, ilgi, kişilik yapısı, meslek değerleri, cinsiyet ve aile yapılarına ne derece uygun olduğunu düşünmektedirler?
- Öğrencilerin okudukları lisans programlarının kendilerine uygunluğuna ilişkin görüşleri cinsiyet ve lisans programı değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler aşağıda sunulmuştur.

3.1 Araştırma Modeli

Öğrencilerin üniversite lisans programlarını tercih ederken kimlerin etkisinde kaldıkları ve bu programların yetenek, ilgi, kişilik yapısı, meslek değerleri, cinsiyet ve aile yapılarına ne derece uygun olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

3.2 Çalışma Grubu

Araştırmanın verileri Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ziraat Mühendisliği ve Peyzaj Mimarlığı, Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (RPD), Fen

Fakültesi Matematik, Aydın İktisat Fakültesi İşletme ve Maliye lisans programlarında okuyan öğrencilerden toplanmıştır. Araştırmada özellikle bu programlarda okuyan öğrencilerin seçilmesinin sebebi, bu programların John Holland'ın Tipoloji Kuramında belirtilen altı farklı kişilik tipini (RIASEC) temsil etmeleri nedeniyledir. Veriler kurama dayalı olarak Gerçekçi (Realistic-R) kişilik tipini temsilen Ziraat Mühendisliği; Araştırmacı (Investigative-I) Kişilik tipini temsilen Matematik; Sanatçı (Artistic-A) kişilik tipini temsilen Peyzaj Mimarlığı; Sosyal (Social-S) Kişilik tipini temsilen Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık; Girişimci (Enterprising-E) kişilik tipini temsilen İşletme ve Gelenekçi (Conventional-C) kişilik tipini temsilen Maliye lisans programında okuyan öğrencilerinden toplanmıştır.

Araştırmanın çalışma grubu yukarıda belirtilen her programda 100 öğrenci olmak üzere toplam 600 öğrenciden oluşmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerden 363'ü kadın, 237'si ise erkektir. Bir diğer anlatımla grubun yaklaşık olarak %60'ı kadınlardan, %40'ı ise erkeklerden oluşmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin yaşları 17 ile 43 arasında değişmekte olup, aritmetik ortalaması 20,6'dır.

3.3 Ölçme Aracı

Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anket formu kullanılmıştır. Anketin ilk bölümünde demografik sorulara yer verilmiştir. Bu sorularda öğrencilerin okudukları lisans programı, sınıf düzeyi, yaş düzeyi ve cinsiyetlerini belirlemek amaçlanmıştır. Anketin ikinci bölümünde ise öğrencilerin okudukları lisans programlarını tercih etmelerini etkileyen bireyler ile seçtikleri lisans programının kendilerine ne derece uygun bulduklarına ilişkin sorulara yer verilmiştir. Öğrencilerin lisans programlarını seçerken “kendi seçimim”, “ailemin isteği”, “arkadaşlarının etkisi”, “okul psikolojik danışmanının yönlendirmesi” ve “diğer” adlı seçeneklerin ne derece etkisinde kaldıklarını “Hiç”, “Biraz”, “Orta” ve “Çok” seçeneklerini işaretleyerek belirtmeleri istenmiştir. Hiç seçeneğini işaretleyenler 1 puan, Biraz seçeneğini işaretleyenler 2 puan, Orta seçeneğini işaretleyenler 3 puan ve Çok seçeneğini işaretleyenler 4 puan almışlardır. Öğrencilerin okudukları lisans programlarının yeteneklerine, ilgilerine, kişilik yapılarına, kariyer değerlerine, toplumsal cinsiyet algılarına ve aile yapılarına ne derece uygun olduğunu düşündüklerini belirlemek için hazırlanan sorulara da yine Hiç, Biraz, Orta ve Çok seçeneklerini dikkate alarak cevaplamaları istenmiştir.

3.4 Verilerin Toplanması Ve Çözümlemesi

Verilerin toplanması için Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Rektörlüğüne yazılı olarak başvurulmuş ve gerekli izin alınmıştır. Anket formları sorumlu öğretim üyelerinden izin alınarak derslerin başlangıcında uygulanmıştır. Veriler SPSS (version 23) programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde betimsel istatistikler ile MANOVA kullanılmıştır.

4. Bulgular

Bu bölümde önce öğrencilerin lisans programlarını tercih ederken etkisinde kaldıkları bireylere ilişkin bulgulara, ardından öğrencilerin okudukları lisans programlarını ilgi, yetenek, kişilik, kariyer değerleri, toplumsal cinsiyet ve aile yapılarına ne derece uygun bulduklarına ilişkin sonuçlara yer verilecektir.

4.1 Öğrencilerin Program Tercihlerini Etkileyen Kişiler

Öğrencilerin okudukları lisans programını tercih ederken etkisinde kaldıkları bireylere ilişkin betimsel istatistikler Tablo 1'de sunulmuştur. Bulgulara göre öğrenciler okudukları lisans programlarını büyük oranda kendi seçimleri sonucunda belirlemişlerdir. Bu faktörü sırasıyla, ailelerinin isteği, öğretmenlerinin yönlendirmesi ve arkadaşlarının etkisi izlemektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin Okudukları Lisans Programlarını Seçmelerini Etkileyen Kişilere İlişkin Betimsel İstatistikler

	Çok	Orta	Biraz	Hiç	X
Kendi seçimim	50,8	27,7	15,3	6,2	3,23
Ailemin isteği	11,0	23,8	27,7	37,5	2,08
Okul psikolojik danışmanının yönlendirmesi	10,7	13,3	16,5	59,5	1,75
Arkadaşlarımla etkisi	2,8	8,0	14,0	75,2	1,39

Öğrencilerin okudukları lisans programını tercih ederken etkisinde kaldıkları bireylere ilişkin bulguların cinsiyet ve lisans programı değişkenlerine göre aritmetik ortalamaları Tablo 2’de sunulmuştur. Öğrencilerin cinsiyeti ve okudukları lisans programı farklı olsa da, en yüksek aritmetik ortalamanın “kendi seçimim” olduğu, bunu sırasıyla, ailenin isteği, okul psikolojik danışmanının yönlendirmesi ve arkadaşların etkisi faktörlerinin izlediği görülmektedir.

Tablo 2. Öğrencilerin Lisans Programlarını Tercih Etmelerini Etkileyen Kişilerin Cinsiyet ve Program Değişkenlerine Göre Aritmetik Ortalamaları

Cinsiyet	Kendi Seçimim	Ailemin İsteği	Öğretmenlerimin Yönlendirmesi	Arkadaşlarımla Etkisi
Erkek	3,14	2,08	1,55	1,45
Kadın	3,29	2,08	1,88	1,34
Program				
Ziraat	3,09	2,28	1,56	1,36
Matematik	3,52	1,86	1,81	1,35
Peyzaj Mimarlığı	3,37	2,22	1,67	1,29
RPD	3,52	2,05	1,81	1,55
İşletme	2,90	1,88	1,77	1,33
Maliye	2,99	2,21	1,89	1,43

4.2. Öğrencilerin Lisans Programlarını Seçerken Etkisinde Kaldıkları Kişilerin Cinsiyet Ve Lisans Programlarına Göre Karşılaştırılması

Öğrencilerin lisans programlarını seçerken etkisinde kaldıkları kişilere dair varyans analizi sonuçları Tablo 3’de sunulmuştur. Analizlerde çok değişkenli analiz sayıtlarının karşılandığı görülmüştür. Analizler SPSS Paket programı ile yürütülmüş, anlamlılık değeri olarak .05 seçilmiştir.

Tablo 3. Varyans Analizindeki Temel ve Ortak etkilere ait ortalamalar, OKH ve F Değerleri

Kaynak	Bağımlı Değişken	Wilks Lambda (λ)	df	OKH	F	p	η^2 (eta)	İkili Karşılaştırmalar	
Cinsiyet	Kendi seçimim		1	2,12	2,65	,104	,061		
	Aile	5,50	1	,32	,31	,576	,024		
	Arkadaş		1	2,44	4,33*	,038	,011	2>1	
	Okul Psik.Dan.	1	12,90	12,26*	,000	,011	1>2		
Program	Kendi seçimim		5	6,08	7,60*	,000	,004	2>1; 2>5; 2>6; 4>1; 4>5; 4>6; 3>5	
	Ziraat	3,26	5	3,01	2,92*	,013	,001	1> 2; 1>5; 3>2; 3>5; 6>2; 6>5	
	Matematik		5	,75	1,34	,247	,007		
	Peyzaj	Aile	5	1,384	1,315	,256	,020		
	RPD	Arkadaş	5	,535	,669	,647	,006		
	İşletme	Okul Psik.Dan.	5	,899	,872	,500	,007		
	Maliye	Kendi seçimim	1,38	5	,356	,632	,675	,005	
	Cinsiyet * Program	Arkadaş		5	3,440	3,269*	,006	,027	
		Okul Psik.Dan.		5					

Tüm varyans analizlerinde cinsiyet ve lisans programı bağımsız değişken olarak alınmış ve çok faktörlü deney desenine uygun varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır. Box-M testinin

sonucuna göre p değeri $\alpha=0,05$ 'den küçük bulunmuş ve grupların varyans-kovaryans matrislerinin eşit olmadığına karar verilmiştir. Bu nedenle Roy Largest Root ölçütü incelenmiş ve bağımlı değişkenler açısından temel ve ortak etkilerin anlamlı olduğu değerlendirilmiştir ($p < 0.05$). Tablo 3'de tüm analizlerin temel etki ve ortak etkilerine dair ortalama ve F değerleri sunulmuştur. Tabloda yer alan anlamlı farklar açıklanmış, diğerleri göz ardı edilmiştir.

4.2.1 Cinsiyet Temel Etkisine İlişkin Bulgular

Bulgulara göre okuduğu lisans programını kendisi seçen ve ailesinin etkisiyle seçen kadın ve erkekler arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Ancak okul psikolojik danışmanının yönlendirmesi $F(1,588) = 12,25$ $p < .05$) ve arkadaş etkisi ($F(1,588) = 4,33$, $p < .05$) bağımlı değişkenleri için gruplar arası farklar anlamlı bulunmuştur. Bulgular okul psikolojik danışmanının yönlendirmesiyle lisans programını seçen kadınların aritmetik ortalamasının ($X=1.88$) erkeklerden ($X=1.55$) anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu; buna karşın arkadaş etkisiyle seçim yapan erkeklerin aritmetik ortalamasının ($X=1.45$) kadınlardan ($X=1.34$) anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bir başka anlatımla erkekler kadınlara oranla arkadaşlarının etkisinde; kadınlar ise okul psikolojik danışmanlarının etkisinde daha fazla kalmaktadırlar.

4.2.2 Program Temel Etkisine İlişkin Bulgular

Bulgular incelendiğinde “arkadaş etkisi” ve “okul psikolojik danışmanının yönlendirmesi” bağımlı değişkenleri bakımından farklı programlarda okuyan öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunmazken, “kendi seçimim” $F(5,588) = 7,60$ $p < .05$) ve “ailemin isteği” $F(5,588) = 2,92$ $p < .05$) bağımlı değişkenleri için gruplar arası farklar anlamlı bulunmuştur. “Kendi seçimim” değişkeni açısından Ziraat, Matematik, Peyzaj Mimarlığı, RPD, İşletme ve Maliye lisans programı öğrencilerinin aritmetik ortalamaları sırasıyla 3,09; 3,52; 3,37; 2,52; 2,90 ve 2,99'dur. Bu ortalamalar yönünden uygulanan Tukey testi sonuçlarına göre Ziraat-Matematik ($q=43$, $p < .0$), Ziraat-RPD ($q=43$, $p < .05$), Matematik-İşletme ($q=.62$, $p < .05$), Matematik-Maliye ($q=.53$, $p < .05$), Peyzaj Mimarlığı-İşletme ($q=.47$, $p < .05$), RPD-İşletme ($q=.62$, $p < .05$) ve RPD-Maliye ($q=.53$, $p < .05$) grupları için ortalamalar arası farklar anlamlı bulunmuştur. Buna göre lisans programlarını kendileri seçen Matematik ve RPD öğrencileri Ziraat, İşletme ve Maliye programı öğrencilerine kıyasla program tercihlerinin “kendilerine ait” olduğunu daha güçlü bir şekilde ifade etmişlerdir. Öte yandan Peyzaj Mimarlığı okuyan öğrenciler ise İşletme programı öğrencilerine oranla kendi kararları sonucunda tercih yaptıklarını belirtmişlerdir.

“Ailenin isteği” değişkeni açısından Ziraat, Matematik, Peyzaj Mimarlığı, RPD, İşletme ve Maliye lisans programı öğrencilerinin aritmetik ortalamaları sırasıyla 2,28; 1,86; 2,22; 2,05; 1,88 ve 2,21'dir. Bu ortalamalar yönünden uygulanan Tukey testi sonuçlarına göre Ziraat-Matematik ($q=.42$, $p < .05$), Ziraat-İşletme ($q=.40$, $p < .05$), Matematik-Peyzaj ($q=.36$, $p < .05$), Matematik-Maliye ($q=.35$, $p < .05$), Peyzaj-İşletme ($q=.34$, $p < .05$), Maliye-İşletme ($q=.33$, $p < .05$) ve RPD-Maliye ($q=.53$, $p < .05$) grupları için ortalamalar arası farklar anlamlı bulunmuştur. Ziraat Mühendisliği öğrencileri Matematik ve İşletme programı öğrencilerine oranla ailelerinin etkisinde daha fazla kaldıklarını düşünmektedirler. Peyzaj Mimarlığı ve Maliye programı öğrencileri Matematik programı öğrencilerine kıyasla; Peyzaj Mimarlığı ve Maliye programı öğrencileri ise İşletme programı öğrencilerine kıyasla program seçerken ailelerinin isteklerini daha fazla dikkate aldıklarını belirtmişlerdir.

4.2.3 Cinsiyet-Program Ortak Etkisine İlişkin Bulgular

Ortak etkiler açısından sadece “okul psikolojik danışmanının yönlendirmesi” değişkeni açısından ortalamalar arası farklar anlamlı bulunmuştur ($F(5,588) = 3,27$ $p < .05$). Tablo 3'de verilen çok faktörlü varyans analizi MANOVA sonuçları incelendiğinde üniversite öğrencilerinin “okul psikolojik danışmanının yönlendirmesi” puanlarının Cinsiyet-Program

ortak etkileşimine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Elde edilen bulgulara göre, η² değerlerinin düşük olduğu görülmektedir. Tablo 4’de sunulan bulgulara göre lisans programlarını seçerken okul psikolojik danışmanının yönlendirmesinden en fazla etkilenen grupların Matematik programında okuyan kadınlar (X=2.05) ile Maliye programında okuyan erkekler (X=2.00) olduğu, en az etkilenen grupların ise Peyzaj Mimarlığı programında okuyan erkekler (X=1.30) ile Ziraat Fakültesinde okuyan kadınlar (X=1.49) oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Kendi Seçim Değişkenine Göre Öğrencilerin Aritmetik Ortalamasının Okunan Program ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Bağımlı Değişken	Program	Erkek	Kadın
Okul psikolojik danışmanının yönlendirmesi	Ziraat	1,61	1.49
	Matematik	1.35	2.05
	Peyzaj Mimarlığı	1.30	1.98
	RPD	1.62	1.89
	İşletme	1.46	1.95
	Maliye	2.00	1.83

4.3 Öğrencilerin Okudukları Lisans Programlarını Kendilerine Ne Derece Uygun Bulduklarına İlişkin Değerlendirmeleri

Öğrencilerin okudukları lisans programlarını yeteneklerine, ilgilerine, kişilik özelliklerine, meslek değerlerine, cinsiyetlerine ve aile yapılarına ne kadar uygun bulduklarına dair frekans dağılımı Tablo 5’te sunulmuştur. Bulgular incelendiğinde, okudukları lisans programının ilgi, yetenek, kişilik, mesleki değer, cinsiyet ve aile yapılarına çok uygun olduğunu belirten öğrencilerin oranının %33.5 (ilgilerle uyuşma) ile %21.3 (yeteneklerle uyuşma) arasında değiştiği görülmektedir. Okudukları lisans programının ilgi, yetenek, kişilik, meslek değeri, cinsiyet ve aile yapılarına hiç uygun olmadığını veya biraz uygun olduğunu belirten öğrencilerin oranının ise %48.4 (aile yapısına uygunluk) ile kişiliklerine uygunluk (%29) arasında değiştiği anlaşılmaktadır. Bu bulgulara göre önemli oranda öğrenci okuduğu lisans programının kendisine uygun olmadığını düşünmektedir.

Tablo 5. Öğrencilerin Okudukları Lisans Programlarını Kendilerine Ne Derece Uygun Bulduklarına İlişkin Frekans Dağılımları

	Hiç (%)	Biraz (%)	Orta (%)	Çok (%)
Kişilikle uyuşma	12.2	16.8	38.2	32.8
İlgilerle uyuşma	12.2	17.8	36.5	33.5
Yetenekle uyuşma	12.8	20.8	45.0	21.3
Değerlerle uyuşma	17.7	19.7	38.5	24.2
Cinsiyete uygunluk	32.2	13.7	26.0	28.2
Aile yapısına uygunluk	28.2	20.2	28.2	23.5

Farklı lisans programlarında okuyan kadın ve erkeklerin okudukları lisans programlarını kendilerine ne kadar uygun bulduklarına dair puanların aritmetik ortalamalar Tablo 6’da sunulmuştur. Okudukları lisans programlarının ilgi ve yetenekleriyle en fazla uyuştüğunu belirten öğrencilerin Matematik; en az uyuştüğunu belirten öğrencilerin ise İşletme programı öğrencileri olduğu görülmektedir. Okudukları lisans programlarının kişilik özellikleri, meslek değerleri, cinsiyet ve aile yapılarıyla en fazla uyuştüğunu belirten öğrencilerin RPD programı öğrencileri olduğu; kişilik özellikleri ve meslek değerleriyle en az uyuştüğunu belirten öğrencilerin İşletme programı öğrencileri; cinsiyetlerine en az uygun olduğunu belirten öğrencilerin Maliye programı öğrencileri; aile yapılarıyla en az uyuştüğunu belirten öğrencilerin ise Matematik programı öğrencileri olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Öğrencilerin Okudukları Lisans Programlarını Kendilerine Ne Kadar Uygun Bulduklarına İlişkin Puanlarının Aritmetik Ortalamaları

Cinsiyet	Kişilik Yapıma	İlgilerime	Yeteneklerime	Değerlerime	Cinsiyetime	Aile Yapıma
	Uygun	Uygun	Uygun	Uygun	Uygun	Uygun
Erkek	2,95	2,89	2,85	2,71	2,51	2,39
Kadın	2,90	2,93	2,68	2,68	2,50	2,52
Program						
Ziraat	2,70	2,84	2,59	2,52	2,42	2,61
Matematik	3,19	3,33	3,13	2,91	2,32	2,21
Peyzaj	2,95	3,07	2,87	2,75	2,45	2,46
RPD	3,35	3,27	3,09	3,25	3,12	2,84
İşletme	2,60	2,49	2,37	2,31	2,40	2,28
Maliye	2,71	2,48	2,44	2,41	2,30	2,42
Toplam	2,92	2,91	2,75	2,69	2,50	2,47

4.4 Öğrencilerin Okudukları Lisans Programlarının Kendilerine Uygunluklarının Cinsiyet ve Program Açısından Karşılaştırılması

Öğrencilerin okudukları programın kendi yetenekleri, ilgileri, kişilik özellikleri, meslek değerleri, cinsiyetleri ve aile yapılarına ne derece uygun olduğuna ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 7’de sunulmuştur. Analizlerde çok değişkenli analiz sayıtlarının karşılandığı görülmüştür. Analizler SPSS Paket programı ile yürütülmüş, anlamlılık değeri olarak .05 seçilmiştir.

Tüm varyans analizlerinde cinsiyet ve lisans programı bağımsız değişken olarak alınmış ve çok faktörlü deney desenine uygun varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır. Box-M testinin sonucuna göre p değeri $\alpha=0,05$ ’den küçük olarak bulunmuş ve grupların varyans-kovaryans matrislerinin eşit olmadığına karar verilmiştir. Bağımlı değişkenler arası ilişki çok yüksek olduğundan (r değerleri .21-.60 arası) Roy Largest Root ölçütü incelenmiş ve bağımlı değişkenler açısından temel ve ortak etkilerin anlamlı olduğu değerlendirilmiştir ($p < 0.05$). Tüm analizlerin temel etki ve ortak etkilerine dair ortalama ve F değerleri Tablo 7’de sunulmuştur.

4.4.1 Cinsiyet Temel Etkisine İlişkin Bulgular

Tablo 7’de görüldüğü üzere, öğrencilerin okudukları lisans programlarının “yetenekle uyumu” ($F(1,588) = 10,91, p < .05$), “ilgilerle uyumu” ($F(1,588) = 11,373; p < .05$), “kişilik özellikleriyle uyumu” ($F(1,588) = 7,064, p < .05$), “değerlerle uyumu” ($F(1,588) = 9,242, p < .05$), “cinsiyetle uyumu” ($F(1,588) = 3,708, p < .05$) ve “aile yapısıyla uyumu” ($F(1,588) = 2,644, p < .05$) bağımlı değişkenleri için gruplar arası farklar anlamlı bulunmuştur.

Bulgulara göre kayıtlı oldukları lisans programlarının yeteneklerine, kişilik özelliklerine, meslek değerlerine ve cinsiyetlerine uygun olduğunu belirten erkeklerin aritmetik ortalaması kızların aritmetik ortalamasından anlamlı biçimde daha yüksek iken; okudukları lisans programlarının ilgilerine ve aile yapılarına uygun olduğunu belirten kızların aritmetik ortalaması erkeklerden anlamlı biçimde daha yüksektir.

Tablo 7. Varyans Analizindeki Temel ve Ortak etkilere ait ortalamalar, OKH ve F Değerleri

Kaynak	Bağımlı Değişken	Wilks Lambda (λ)	df	OKH	F	p	η^2 (eta)	İkili Karşılaştırmalar
Cinsiyet G1 Kadın G2 Erkek	Yetenek	.96	1	8,40	10,91	,000	,085	2>1
	İlgi		1	9,70	11,37	,000	,088	1>2
	Kişilik		1	6,18	7,06	,000	,057	2>1
	Değerler		1	8,70	9,24	,000	,073	2>1
	Cinsiyet		1	5,00	3,71	,003	,031	2>1
	Aile yapısı		1	3,22	2,64	,022	,022	1>2
Program G1 Ziraat G2 Matematik G3 Peyzaj G4 RPD G5 İşletme G6 Maliye	Yetenek	.80	5	5,57	7,23	,007	,012	2>1; 2>5; 2>6; 4>5; 4>6
	İlgi		5	,15	,17	,679	,000	
	Kişilik		5	1,48	1,70	,193	,003	
	Değerler		5	,94	,99	,319	,002	
	Cinsiyet		5	,12	,09	,766	,000	
	Aile yapısı		5	4,00	3,28	,070	,006	
Cinsiyet * Program	Yetenek	.88	10,38	2,08	2,70	,020	,022	
	İlgi		24,43	4,89	5,73	,000	,046	
	Kişilik		24,21	4,84	5,53	,000	,045	
	Değerler		13,83	2,77	2,94	,012	,024	
	Cinsiyet		33,75	6,75	5,01	,000	,041	
	Aile yapısı		24,06	4,81	3,95	,002	,033	

4.4.2 Program Temel Etkisine İlişkin Bulgular

Tablo 7’deki bulgulara göre gruplar arası fark sadece “yeteneklerle uyuma” açısından anlamlıdır (F (5, 588) = 2,69; p>.05). Farkın hangi programlar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Tukey testi sonuçlarına göre Ziraat-Matematik (q=.54, p<.05), Ziraat-RPD (q=.50, p<.05), Matematik-İşletme (q=.76, p<.05), Matematik-Maliye (q=.53, p<.05), Peyzaj Mimarlığı-İşletme (q=.50, p<.05), Peyzaj Mimarlığı-Maliye (q=.43, p<.05), RPD-İşletme (q=.72, p<.05) ve RPD-Maliye (q=.65, p<.05) grupları için ortalamalar arası farklar anlamlı bulunmuştur. Buna göre Matematik ve RPD öğrencileri yeteneklerinin okudukları programla uyumlu olduğuna Ziraat, İşletme ve Maliye öğrencilerine kıyasla daha fazla inanmaktadırlar. Peyzaj Mimarlığı öğrencileri ise İşletme ve Maliye programlarında okuyan öğrencilere kıyasla seçtikleri lisans programlarının yetenekleriyle daha fazla uyduğu görüşündedirler.

4.4.3 Cinsiyet-Program Ortak Etkisine İlişkin Bulgular

Ortak etkiler açısından mevcut bütün değişkenler açısından ortalamalar arası farklar anlamlı bulunmuştur. Tablo 7’de verilen çok faktörlü varyans analizi MANOVA sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin okudukları lisans programlarının kendi yetenek, ilgi, kişilik özellikleri, meslek değerleri, cinsiyet ve aile yapılarıyla uygunluk puanlarının Cinsiyet-Program ortak etkileşimine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre, η^2 değerlerinin düşük olduğu görülmektedir. Tablo 8’deki bulgulara göre okudukları lisans programının yeteneklerine uygunluğu konusunda en yüksek puan alan grubun Matematik programında okuyan erkek öğrenciler olduğu, buna karşın en düşük puan alan grubun İşletme programında okuyan kızlar olduğu görülmektedir. Okudukları lisans programının ilgileriyle, kişilik özellikleriyle ve değerleriyle en fazla uyuduğunu belirten öğrencilerin RPD programında okuyan kızlar olduğu, buna karşın okudukları programın ilgileriyle en az uyuduğunu belirten öğrencilerin İşletme programında okuyan kızlar olduğu anlaşılmaktadır. Okudukları lisans programının cinsiyetlerine uygunluğu konusunda en yüksek puanı alan öğrencilerin Ziraat Fakültesinde okuyan erkekler olduğu, buna karşın aynı fakültenin kızlarının en düşük puan aldıkları görülmektedir. Son olarak okudukları programın aile yapılarıyla en fazla uyuduğunu belirten grubun RPD programında okuyan kızlar olduğu, buna karşın en az uyuduğunu belirten grubun Matematik programında okuyan erkekler olduğu belirlenmiştir.

Tablo 8: Öğrencilerin Okudukları Lisans Programlarının Yetenek, İlgi, Kişilik, Meslek Değerleri, Cinsiyet ve Aile Yapılarına Uygunluğuna İlişkin Aritmetik Ortalamaların Program ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Bağımlı Değişken	Öğrencinin Okuduğu Program	Erkek	Kadın
Yeteneklerime uygun	Ziraat Fakültesi	2,77	2,35
	Matematik	3,27	3,06
	Peyzaj Mimarlığı	2,83	2,91
	RPD	2,93	3,16
	İşletme	2,73	2,16
	Maliye	2,65	2,33
İlgilerime uygun	Ziraat Fakültesi	2,91	2,74
	Matematik	3,38	3,30
	Peyzaj Mimarlığı	2,94	3,19
	RPD	2,66	3,52
	İşletme	2,81	2,30
	Maliye	2,59	2,42
Kişilik yapıma uygun	Ziraat Fakültesi	2,84	2,51
	Matematik	3,24	3,17
	Peyzaj Mimarlığı	2,674	3,185
	RPD	3,103	3,451
	İşletme	2,865	2,444
	Maliye	3,147	2,485
Meslek değerlerime uygun	Ziraat Fakültesi	2,684	2,302
	Matematik	3,029	2,848
	Peyzaj Mimarlığı	2,587	2,889
	RPD	2,966	3,366
	İşletme	2,568	2,159
	Maliye	2,559	2,333
Cinsiyetime uygun	Ziraat Fakültesi	2,772	1,953
	Matematik	2,235	2,364
	Peyzaj Mimarlığı	2,348	2,537
	RPD	2,552	3,352
	İşletme	2,622	2,270
	Maliye	2,382	2,258
Aile yapıma uygun	Ziraat Fakültesi	2,754	2,419
	Matematik	1,912	2,364
	Peyzaj Mimarlığı	2,565	2,370
	RPD	2,172	3,113
	İşletme	2,270	2,286
	Maliye	2,324	2,470

Sonuç

Meslek seçimi hayat boyunca verilen en önemli kararlardan biridir. Bu nedenle bu kararın son derece bilinçli verilmesi gerekmektedir. Çünkü bu kararlardan geri dönmek çoğu zaman zor, hatta bazen imkansız olabilmektedir. Bu nedenle gençlerin meslek seçimi veya kendilerini bir mesleğe götürecek üniversite programlarını seçerken kariyer olgunluklarının yeterli düzeyde olması, bir diğer anlatımla meslek kararlarını kendilerinin vermesi ve verdikleri kararın sorumluluğunu üstlenmeleri beklenir. Bu çalışmanın bulguları üniversite öğrencilerinin lisans programlarını ağırlıklı olarak kendi tercihleri sonucunda seçtiklerini, kısmen aile, okul psikolojik danışmanı ve arkadaşlarının etkisinde kaldıklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca, kendi seçimleri ve ailenin etkisiyle karar verme açısından kadın ve erkekler arasında bir fark gözlenmemiş, ancak erkeklerin kızlara oranla arkadaşlarının etkisinde; kadınların ise erkeklerle oranla okul psikolojik danışmanlarının etkisinde daha fazla kaldıkları belirlenmiştir. Bu bulgular Türkiye’de gerçekleştirilen geçmiş araştırma bulgularıyla tutarlı görünmektedir. Nitekim Türkiye’de bu konuda gerçekleştirilen pek çok araştırma bulgusu gençlerin meslek kararlarını genellikle kendilerinin verdiğini, ancak önemli oranda öğrencinin aile, okul, arkadaş, akraba ve diğer kişilerden etkilendiklerini göstermektedir (Bekleviş, 2007; Çelik ve

Üzmez, 2014; İbiş, 2011; Kıyak, 2006; Köksal vd. 1999; Köksalan, 1999; Turan, 2018; Vurucu, 2010).

Yaklaşımları farklı olsa da tüm kariyer kuramları bireylerin meslek seçerken yetenek, ilgi, kişilik özellikleri ile meslek değerlerini dikkate almalarını ve bu nitelikleriyle en fazla uyuşan seçeneklere yönelmelerini önerir (Holland, 1997; Savickas, 2012; Super, 1990). Ancak bu araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin yaklaşık üçte biri okudukları lisans programlarının ilgi, yetenek, kişilik özellikleri ve meslek değerleriyle hiç uyuşmadığını veya çok az uyuştüğünü, yaklaşık olarak yarısı ise aile yapıları ve cinsiyetlerine hiç uygun olmadığını veya çok az uygun olduğunu belirtmişlerdir. Bulgulara göre okudukları lisans programının yeteneklerine, kişilik özelliklerine, meslek değerlerine ve cinsiyetlerine uygun olduğunu söyleyen erkeklerin kadınlardan anlamlı biçimde daha yüksek puan aldıkları; buna karşın kadınların ilgi ve aile yapılarına uygunluk puanlarının erkeklerden anlamlı biçimde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bulgular ayrıca okudukları lisans programının yeteneklerine uygunluğu konusunda en yüksek puan alan grubun Matematik programında okuyan erkekler olduğunu, buna karşın en düşük puan alan grubun İşletme programında okuyan kadınlar olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgulara göre okudukları lisans programının ilgileriyle, kişilik özellikleriyle ve meslek değerleriyle en fazla uyuştüğünü belirten öğrencilerin RPD programında okuyan kadınlar olduğu, ilgileriyle en az uyuştüğünü belirten öğrencilerin ise İşletme programında okuyan kızlar olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada önemli sayıda öğrencinin seçtikleri lisans programının kendileriyle uyuşmadığını belirtmeleri Türkiye'deki diğer araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Nitekim Aytekin (2005) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada seçtikleri mesleğin yetenek ve ilgileriyle uyuştüğünü belirten öğrencilerin oranının sadece %44 olduğu belirlenmiştir. Bekleviş (2007) de yürüttüğü bir çalışmada seçtiği mesleğin yeteneklerine uygun olduğunu belirten erkeklerin oranının %43, kızların oranının ise %30 olduğunu, kişilik özelliklerine uygun olduğunu belirten erkeklerin oranının %45, kızların oranının ise %37 olduğunu rapor etmiştir. İbiş (2011) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada, seçtikleri bölümün kendilerine uygun olduğunu belirten öğrencilerin oranının %34.7; yeteneklerine uygun olduğunu belirtenlerin oranının ise sadece %20.8'i olduğu görülmüştür. Köksalan (1999) tarafından tıp fakültesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada mesleğe duyulan ilgi nedeniyle doktor olmak isteyen öğrencilerin oranının sadece %43 olduğu; Turan (2018) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada öğrencilerin sadece %50'sinin ilgi ve yeteneklerine öncelik verdiği, Yelken (2008) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada ise ilgilerine göre meslek seçen öğrencilerin oranının sadece %53 olduğu saptanmıştır.

Özetlenecek olursa, gerek bu çalışmada elde edilen sonuçlar, gerekse Türkiye'de gerçekleştirilen geçmiş araştırma bulguları, öğrencilerin okudukları lisans programlarını genellikle kendi kararları sonucu seçtiklerini, ancak aile, arkadaş, öğretmen, akraba ve diğer kişilerin de bu kararlarda önemli oranda payı olduğunu, ayrıca önemli oranda öğrencinin kendilerine uygun olmayan lisans programlarında eğitim gördüklerini ortaya koymaktadır. Bu durum bu öğrencilerin gelecekte mutsuz ve verimsiz olma riskini de beraberinde getirmektedir. Gençlerin kendileri için doğru ve isabetli karar verebilmeleri ancak kendi ilgi, yetenek, kişilik özellikleri ve meslek değerlerinin farkında olmalarına ve bu özellikleriyle en fazla örtüşen seçeneğe yönelmeleriyle mümkündür.

Günümüzde teknolojik değişimler her geçen gün yeni iş alanları ile yeni mesleklerin doğmasına yol açmaktadır. Türkiye'de 209 üniversite, binlerce yükseköğretim programı ve onbinlerce mesleğin olduğu düşünüldüğünde, gençlerin bu kadar fazla alternatifi tanımaları ve bunlar arasından kendilerine en uygun olanı yalnız başlarına seçebilmeleri pek de kolay değildir. Bu nedenle liselerde okuyan öğrencilerin okul psikolojik danışmanlarından, üniversite öğrencilerinin ise üniversite kariyer merkezleri ile İŞKUR'daki iş ve meslek danışmanlarından

yardım almaları kaçınılmaz görünmektedir. Bu sonuçlar okullarda ve üniversitelerde yürütülen kariyer danışmanlığı hizmetlerinin daha da güçlendirilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca bu araştırma sonuçları çocukların meslek kararları üzerinde ailelerin rolünün de son derece önemli olduğunu göstermektedir. Türkiye’de, aileler çocuklarını koruma ve kollama adına her türlü desteği verirken, aynı zamanda onların kararlarına da çoğu kez müdahale etmekte ve çocuklarını kendi arzu ve değerlerini yansıtan kararlara zorlamaktadırlar (Pişkin, 2002). Buradan hareketle ailelerin çocuklarının kararlarına müdahale etmek yerine onların kariyer gelişimine yardım etmeleri için bilinçlendirilmeleri gerekli görünmektedir.

Son olarak bu araştırmanın sınırlılıklarından da söz etmek gerekir. Bu araştırmanın bulguları Türkiye’de bir devlet üniversitesinin Matematik, Ziraat, Maliye, İşletme, Peyzaj Mimarlığı ve RPD lisans programlarında okuyan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 600 öğrenciden toplanmıştır. Dolayısıyla elde edilen bulgular tüm üniversite öğrencilerine genellenemez.

Hakem Değerlendirmesi: Bir yayın kurulu üyesi ve bir bağımsız hakem tarafından değerlendirilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Mali Destek: Yazar bu çalışma için mali destek almamıştır.

Peer Review: A member of the editorial board and an independent referee evaluated this manuscript.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author did not received financial support for this study.

Kaynakça

- Aytekin, A. (2005). *Meslek seçimini etkileyen sosya-ekonomik ve kültürel faktörler Isparta örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Bekleviş, F. (2007). *Öğrencilerin mesleki ilgi alanları ve ailenin meslek seçimine etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Çelik, N. ve Üzmez, U. (2014). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 2(1), 94-105.
- Dinç, E. (2008). Meslek seçiminde etkili faktörlerin incelenmesi: meslek yüksekokulu- muhasebe programı öğrencileri üzerine bir araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 2, 90-106.
- Eby, L. T. (2006). Gender and careers. İçinde: J. Greenhaus ve G. Callanan (Ed.). *Encyclopedia of Career Development*. (s. 325-330). SAGE Reference Publication.
- Genç, G., Kaya, A. ve Genç, M. (2007). İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(14), 49-63
- Gerçek, N. Pişkin, M. (2008). Career values of university students. *Counseling in International Perspective: Global Demands and Local Needs*, 25 - 27 Nisan 2008. NBCC-I International & Bahçeşehir Üniversitesi.
- Gezer, M. (2010). *Kariyer planlamasında meslek seçiminin önemi: Meslek lisesi son sınıf öğrencileri üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Holland, J. L. (1997). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments* (3rd ed.). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- İbiş, E. (2011). *Öğrencilerin üniversite bölüm tercihleri ve kariyer yönelimleri arasındaki ilişkiye dair bir araştırma*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kıyak, S. (2006). *Genel lise öğrencilerinin meslek seçimi yaparken temel aldığı kriterler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Köksal, S., Vehid, S., Tunçkale, A., Çerçel, A., Erginöz, E., Kaypmaz, A., Sipahioğlu, F., Özbal, A.N. (1999). Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Tıp Eğitimi ve Mezuniyet Sonrasına İlişkin Tutumları. *Cerrahpaşa Tıp Dergisi*, 30(4), 251-258.

- Köksalan, B. (1999). *Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen bazı faktörler*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya
- Kuzgun, Y. (2014). *Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Naktiyok, A ve Timuroğlu, K. (2009). Öğrencilerin motivasyonel değerlerinin girişimcilik niyetleri üzerine etkisi ve bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(3), 85-103.
- Pekkaya, M. ve Çolak N. (2013). *Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin önem derecelerinin AHP ile belirlenmesi*. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 797-818.
- Pişkin, M. (2002). Çocuğun kariyer planlamasında ailenin rolü. İçinde: *2001 Yılı Aile Raporu*. (s.245–272). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Pişkin, M. (2014). Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığına adanmış 40 yıl: Donald Edwin Super. *Gelişen İnsan Kaynakları Kariyer Gündemi*, (4), 43-47.
- Robberts, S. (2002). *Parents*. University of Minnesota, Counseling and Career Services. [http://www.crk.umn.edu/people/services/CAREER/parents.html]
- Sarıkaya, T. ve Khorshid, L. (2009). *Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenlerin incelenmesi: Üniversite öğrencilerinin meslek seçimi*. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 393-423.
- Savickas, M. L. (2012). Life design: A paradigm for career intervention in the 21st century. *Journal of Counseling and Development*, (90)13-19.
- Super, D. E. (1990). *A life-span, lifespace approach to career development*. İçinde: D. Brown ve L. Brooks (Ed.), *Career choice and development: Applying contemporary approaches to practice* (s. 197–261). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Şengün, G. (2011). *Lise öğrencilerinin alan seçimini etkileyen faktörler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Turan, Ü. (2018). *Okulun ve ailenin öğrencilerin meslek seçimindeki rolü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Vurucu, F. (2010). *Meslek lisesi öğrencilerinin meslek seçimi yeterliliği ve meslek seçimini etkileyen faktörler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Yelken, K. (2008). *Ortaöğretim son sınıf öğrencilerinin üniversite tercihlerini ve meslek seçimini etkileyen faktörler: Sakarya il merkezi örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.